

GDAŃSK W EUROPIE EUROPA W GDAŃSKU

KONTAKTY HANDLOWE I KULTUROWE GDAŃSKA
W ŚWIETLE WYKOPALISK ARCHEOLOGICZNYCH

MUZEUM ARCHEOLOGICZNE W GDAŃSKU

GDAŃSK W EUROPIE EUROPA W GDAŃSKU

KONTAKTY HANDLOWE I KULTUROWE GDAŃSKA
W ŚWIETLE WYKOPALISK ARCHEOLOGICZNYCH

KATALOG WYSTAWY

Kuratorzy: Ewa Trawicka, Beata Ceynowa

Wstęp	<i>str. 3</i>
Zaplecze magazynowe	<i>str. 3</i>
Statki w gdańskim porcie	<i>str. 4</i>
Stocznia	<i>str. 5</i>
Wymiana pieniężna	<i>str. 7</i>
Handel suknem	<i>str. 8</i>
Naczynia ceramiczne	<i>str. 9</i>
Naczynia szklane	<i>str. 10</i>
Gdańska moda	<i>str. 11</i>
Rośliny w dawnej kuchni gdańszczan – badania archeobotaniczne	<i>str. 12</i>
Katalog	<i>str. 15</i>

Gdańsk 2011

Projekt współfinansowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Projekt graficzny: *Beata Müller*

Skład i łamanie: *Beata Müller*

Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

ul. Mariacka 25/26

80-958 Gdańsk

tel.: +48 58 322 21 00

e-mail: *mag@archeologia.pl*

Wstęp

Szesnaste stulecie określane jest w dziejach Gdańska „Złotym Wiekiem”. Wtedy to, od przełomu XV i XVI wieku do początku wieku XVII, miasto stało się jednym z kluczowych elementów kształtującego się w Europie nowego ładu gospodarczego. Powrót Gdańska do Polski umożliwił miastu wszechstronny rozwój gospodarczy. Złożyło się na to połączenie portu z jego naturalnym zapleczem i główną arterią komunikacyjną – Wisłą, oraz nadanie miastu przez króla Kazimierza Jagiellończyka licznych przywilejów. Wielki eksport polskiego zboża z gdańskiego portu (do 70. tysięcy łasztów rocznie), przyczynił się do szybszego przejścia Europy Zachodniej na przemysłową drogę rozwoju. W XVI wieku Gdańsk był największym i najbogatszym miastem Polski i jednocześnie jednym z największych miast w Europie. Jego udział w handlu bałtyckim stanowił wówczas około 30%. Ściągali tu kupcy, marynarze, ludzie nauki i sztuki z całej Europy. Fortyfikacje, którymi otoczyło się miasto należały do najpotężniejszych w Europie, a zlokalizowane na Wyspie Spichrzów zaplecze magazynowe liczyło blisko 300 spichlerzy. Z Gdańska wyruszały do Holandii, Hiszpanii, Portugalii czy Italii całe flotylle statków, poza zbożem transportujące drzewo, smołę, popiół, ołów, miedź (tranzyt z Węgier), stal, mięso, len, konopie, płótno, skóry surowe, воск czy miód. W przywozie na pierwsze miejsce wysuwały się towary wysokowartościowe, głównie sukna, towary kolonialne, wina i śledzie solone. Z towarów masowych przeładowywano sól, przywożoną głównie z zachodniej Francji. Poza krajami zachodniej Europy, Gdańsk utrzymywał również ożywione stosunki handlowe z Litwą, Rygą, Rewlem i z dalekim Nowgorodem na północy. Na południu relacje Gdańska sięgały do Węgier i Mołdawii. Miasto słynęło też z budowy okrętów, w tym również dla armatorów zagranicznych – z Anglii, Holandii, Genui czy Wenecji. Osiedlało się tutaj wielu cudzoziemców – kupców i emigrantów, chroniących się przed prześladowaniami religijnymi w słynnym z tolerancji mieście.

Wykopalka archeologiczne potwierdzają tę wyjątkową wielokulturowość Gdańska w XVI wieku. Archeolodzy prowadzący badania w obrębie historycznej części miasta od lat odkrywają setki przedmiotów sprowadzonych do Gdańska z różnych stron Europy. Niemieckie naczynia kamionkowe, norymberskie świeczniki, flamandzkie torby czy angielskie buty to tylko kilka przykładów znalezisk, które zobaczyć można na prezentowanej ekspozycji.

*Ewa Trawicka
Muzeum Archeologiczne w Gdańsku*

Zaplecze magazynowe

Pierwsza pewna wzmianka o zagospodarowaniu Wyspy Spichrzów pochodzi z roku 1331, kiedy to rzeźnicy gdańscy otrzymali od komtura Albrechta von Ore zezwolenie na założenie rzeźni na parcelach przy ul. Chmielnej. Niedługo później, bo w roku 1342, na mocy nadania Wielkiego Mistrza Ludolfa Königa, tereny te zostały przyłączone do Głównego Miasta. W tym czasie nie istniała jeszcze Nowa Motława. W jej miejscu znajdowały się wówczas bagna i zastoiska, rozdzielone traktem ulicy Stągiewnej i dalej biegnącej w stronę Żuław grobli. W latach 1454-1456 w miejscu tych bagien przekopano fosę, umacniając jednocześnie wschodni

brzeg Wyspy palisadą. Dopiero w roku 1576, w czasie zatargu Gdańska z królem Stefanem Batorym, w miejscu fosy wykopano koryto Nowej Motławy, poszerzane i pogłębiane jeszcze w latach 1592-1600. Przyczyniło się to do zwiększenia powierzchni akwenu portowego, usprawnienia ruchu statków wewnątrz portu i znaczne wydłużenie linii nabrzeży. Od tego momentu teren Spichlerzy stał się wyspą w pełnym tego słowa znaczeniu.

Zarówno wzmianki historyczne jak i wyniki dotychczasowych badań wykopaliskowych dowodzą, że już w XIV wieku wykształcił się na Wyspie Spichrzów do dziś zachowany układ ulic, przy których wybudowano ok. 130 spichlerzy. W roku 1643 liczba spichlerzy na Wyspie wzrosła do 315 i stan ten utrzymywał się w przybliżeniu aż do początków XIX wieku.

W celu identyfikacji poszczególnych obiektów oraz ułatwienia poruszania się w obrębie Wyspy Spichrzów, właściciele spichlerzy nadawali swoim budynkom nazwy własne, na przykład „Wole rogi” czy „Księżyc i gwiazdy”. Nazwa spichrza była przedstawiana w formie znaku graficznego, rzeźby lub płaskorzeźby, stanowiącej godło obiektu umieszczone zazwyczaj nad głównym wjazdem.

Na czas nocy, jako miejsce składowania cennych towarów, spichlerze były odcinane od lądu poprzez podniesienie zwodzonych mostów, które łączyły Wyspę Spichrzów ze stałym lądem począwszy od XVI wieku. Niezależnie od tego właściciele parcel uiszczali opłaty na utrzymanie straży i psów spichrzowych, które nie cieszyły się najlepszą opinią. Po podniesieniu mostów puszczano je wolno pomiędzy spichrze, a ich dzikość i zażartość były tak powszechnie znane, że niewielu śmiałków zapuszczało się nocą w pobliże magazynów wypełnionych cennymi towarami.

Badania archeologiczne, prowadzone na terenie Wyspy Spichrzów od blisko dwudziestu lat, pozwoliły na odkrycie pozostałości po obiektach spichlerzowych, zniszczonych w większości podczas II Wojny Światowej. Prace badawcze dały niepowtarzalną okazję do poznania dawnych technik budowy, sposobów posadowienia budynków, konstrukcji fundamentów oraz technikach wznoszenia ścian nośnych. Przyniosły też wiele cennych informacji o zmianach w topografii Wyspy Spichrzów. Jednym z ciekawszych odkryć był system osuszania terenu z wód gruntowych, zagrażających statyce budynków. Składał się on z beczek umieszczanych w narożnikach budowli lub pod jej ścianami nośnymi. Swobodny przepływ wody do beczek powodował jej gromadzenie w tych zbiornikach, jednocześnie osuszając teren pod budowlą.

dr Henryk Paner
Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

Statki w gdańskim porcie

Przybywające do Gdańska w XVI stuleciu statki pochodziły z różnych regionów i reprezentowały różne szkoły szkatnicze. Szczególną uwagę zwracały karaki – największe jednostki końca XV i początków XVI wieku, osiągające ponad czterdzieści metrów długości, o tonażu przekraczającym 800 ton. Miały one gładki kadłub o poszyciu na styk, trzy żagle i zazwyczaj dwa kasztele, z których umiejscowiony na dziobie był wyższy niż rufowy.

W dalszym ciągu do żeglugi na Morze Północne wykorzystywano popularne w poprzednim stuleciu holki, ale w XVI wieku statki te były większe od swoich poprzedników i nosiły nawet trzy maszty.

Od połowy XVI wieku największą jednostką używaną na Bałtyku staje się galeon. Zwykle nosił trzy (niekiedy i cztery) maszty, a uzbrojony w liczne działa zwalczał nieprzyjacielskie okręty ogniem salw burtowych.

Innym typem jednostki przeznaczonej do obsługi handlu bałtyckiego była budowana od lat 90-tych XVI wieku w Holandii fluita. Jednostka ta, uznawana za najbardziej ekonomiczny statek handlowy swojej epoki, zwłaszcza biorąc pod uwagę ładowność i niewielką liczebność załogi, miała znaczący wpływ na rozwój handlu morskiego w rejonie Morza Bałtyckiego w następnych stuleciach.

Wzrastająca wielkość żaglowców oraz ich zanurzenie powodowały, że coraz ważniejszą rolę zaczęły spełniać borduny służące do rozładunku i załadunku statków cumujących na redzie oraz przewozu towarów między redą a spichlerzami nad Motławą.

Do portu zawijały też mniejsze żaglowce uprawiające żeglugę bliskiego zasięgu do mniejszych miejscowości nad Zatoką Gdańską i Zalewem Wiślanym.

Przy brzegach Wisły oczekiwały na wejście do portu wewnętrznego liczne statki rzeczne: szkuty wiślane, dubasy, kozy, galary i komiegi, które przy płynęły głównie ze zbożem z głębi Królestwa Polskiego.

Podczas prac wykopaliskowych na terenie historycznej części miasta archeolodzy odkrywają często pozostałości dawnych jednostek. Zazwyczaj są to fragmenty poszycia wykorzystane wtórnie, na przykład do umocnienia nabrzeża, choć zdarzają się również wraki zachowane w większej części, zatopione w kanałach, które następnie zasypano.

*dr hab. Waldemar Ossowski
Centralne Muzeum Morskie*

Stocznia

Bardzo ważne części gdańskiego portu stanowiły Lastadia i Brabancja – stocznie i warsztaty naprawcze. Lastadia to nazwa odcinka wybrzeża Motławy, ciągnącego się wzdłuż Przedmieścia. Pierwsza wzmianka o gdańskiej łasztowni jako miejscu, gdzie buduje się statki pochodzi z 1363 roku. Od momentu wyznaczenia stałych miejsc stoczniowych na brzegu Motławy Rada Miasta Gdańska przypominała o zakazie przeprowadzania prac okrętowych na nabrzeżach portowych i wykonywania prac ciesielskich na mostach w pobliżu spichlerzy, aby nie zakłócać rosnącego ruchu statków w porcie. Przepis definitywnie zakazujący budowy statków poza Lastadią znalazł się w wilkierzu miasta Gdańska powstałym pomiędzy 1435 a 1448 rokiem. Już wówczas cały teren łasztowni podzielony był na place, gdzie obok właściwych warsztatów stoczniowych znajdowały się składnice drewna budulcowego, a na zapleczu drewniane budy pełniące funkcje gospodarcze, służące do przechowywania sprzętu i narzędzi potrzebnych przy budowie. Na Lastadii budowano jedynie nowe okręty. Remont starych statków oraz dokonywanie wszelkich napraw odbywały się w innym końcu portu, na Brabancji położonej niedaleko ujścia Motławy do Wisły.

Asortyment budowanych w Gdańsku jednostek pływających od początku był zróżnicowany. Wykonywano zarówno większe statki do żeglugi pełnomorskiej, jak i mniejsze do żeglugi przybrzeżnej, rzecznej i portowej. Przy pracach stoczniowych oprócz cieśli okrętowych, na których spoczywała główna część robót

przy budowie statków, udział brali również tracze, masztownicy, kowale, żaglownicy, powroźnicy, tokarze, smolarze i inni. W budowie największych jednostek uczestniczyli również cudzoziemcy, którzy przywozili znajomość najnowszych rozwiązań technicznych i organizacyjnych.

Kierownikiem prac, odpowiedzialnym za budowę jednostki, mógł zostać tylko mistrz cechu cieśli okrętowych. Już na etapie organizowania surowca musiał się on wykazać dużą troską o jakość kupowanych materiałów, ponieważ podlegała ona ścisłej kontroli władz miejskich. Za używanie niewłaściwego budulca groziła kara pieniężna. Rada Miasta wyznaczała corocznie dwóch rajców do nadzorowania prac na Lastadii. Bez ich wiedzy i zgody żaden statek nie mógł być spuszczonej na wodę. Od XVI wieku kontrolę jakości przeprowadzała komisja złożona ze starszych cechu cieśli okrętowych i kowali. Obowiązujące przepisy regulujące pracę w stoczni podyktowane były troską o bezpieczeństwo i trwałość budowanych jednostek.

Taniość i obfitość budulca – drewna, żelaza, dziegciu, lnu i konopi, w połączeniu z wysoką jakością budowanych statków sprawiła, że w gdańskiej łasztowi, od końca XV wieku, zamówienia składali nie tylko lokalni odbiorcy. U gdańskich cieśli okrętowych zaopatrywali się armatorzy z całej Europy. W źródłach poświadczane są zamówienia między innymi z Flandrii, Anglii, miast hanzeatyckich, a nawet od kupców genuańskich. Sława gdańskiego ośrodka stocznioowego była tak duża, że w 1544 roku król angielski, Henryk VIII, kupił w Gdańsku 400-tonową karawelę „Struse of Dawske”, a w 1545 roku, jednostkę „Morian von Danzig” o takiej samej wyporności.

Po latach świetności, od drugiej połowie XVI wieku, zaczyna się stopniowy upadek gdańskiego przemysłu stocznioowego. Większość zleceń zagranicznych przejmują bardziej postępowe stocznie holenderskie. Pod koniec wieku XVI i w wieku XVII w Gdańskiej stoczni budowano już przeważnie statki na rynek krajowy i dla floty królewskiej.

Podczas badań archeologicznych prowadzonych na terenie dawnej stoczni w latach 2003-2004, odsłonięto charakterystyczne nawarstwienia o dużej miąższości, z zawartością licznych drewnianych odpadów poprodukcyjnych (wiórów, ścinków i trocin). Stocznioowy charakter badanego placu podkreślają również liczne znaleziska drobnych przedmiotów wykorzystywanych przy budowie statków. W grupie tej najliczniej wystąpiły gwoździe, których odkryto blisko osiem tysięcy. Z konstrukcją kadłuba, gdzie klepki poszycia łączone były na zakładkę, związane są masywne nity o kolistych główkach połączone z czworokątną podkładką. Około tysiąca zabytków tego typu znaleziono praktycznie na wszystkich poziomach użytkowych stoczni. Z innym typem konstrukcji kadłuba wiązać można znaleziska około tysiąca charakterystycznych klamerek, w tym wielu nieużytych, które wykorzystywano do mocowania listew dociskających uszczelnienie między klepkami poszycia łączonymi na styk. Z obiema metodami mocowania poszycia związane są liczne znaleziska kępek mchu i fragmentów sznurów skręcanych z włosia zwierzęcego, maczanych w dziegciu, którymi uszczelniano styk klepek. Inne zastosowanie miały odkrywane masowo fragmenty lin konopnych wykorzystywane do mocowania ożaglowania.

Obok przedmiotów, które zaliczyć można do grupy osprzętu skutniczego znaleziono stosunkowo liczny zbiór narzędzi służących do obróbki drewna. Są to przede wszystkim niewielkie świdry łyżkowe, którymi nawiercano otwory pod kołki mocujące.

W trzech wykopach zlokalizowanych najbliżej Motławy odkryto pozostałości umocnień nabrzeża, w formie szczątkowo zachowanych konstrukcji drewnianych. Czworokątne w przekroju pale podtrzymywały

włożone pomiędzy nie poziome deski dębowe, które przy bliższej analizie okazały się wtórnie użytymi klepkami poszycia rozebranych, szesnastowiecznych statków rzecznych. Świadczą o tym ślady pozostawione na krawędziach desek przez klamerki szkutnicze.

Maria Karolina Kocińska
Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska

Ewa Trawicka
Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

Wymiana pieniężna

W XVI i XVII wieku do handlu dalekosiężnego – źródła bogactwa Gdańska – służyły monety złote i duże monety srebrne. W zamian za płody rolne i leśne przywożono więc:

- dukaty – zwane wtedy czerwonymi złotymi – pochodzące przede wszystkim z Niderlandów,
- ryale z Anglii,
- guldeny z zachodnich Niemiec,
- czasem też *excelente* i skudy z Hiszpanii.

Takie złote monety rzadko gubiono czy składano w ofierze, więc dziś sporadycznie są znajdowane przez archeologów. O ich obecności świadczą jednak znaleziska wag i odważników kupieckich do sprawdzania ciężaru monet złotych. Ze źródeł pisanych wiemy, że w jeszcze większych ilościach przywożono do Gdańska hiszpańskie srebro, wydobyte w Nowym Świecie i przekute na grube, nieforemne monety, nazywane w Polsce reałami. Wszystkie one były jednak po przywiezieniu przebijane w Gdańsku i w Bydgoszczy na pieniądze miejscowe i nie znaleziono dziś ani jednego egzemplarza. Monety srebrne przewożono przez Polskę na południowy wschód, do Turcji, tworząc jeden z nurtów wielkiej rzeki, którą amerykańskie srebro przepływało przez Europę i Azję do Chin.

Dlatego obce monety z badań archeologicznych częściej uzupełniają ten obraz kontaktów handlowych Gdańska, niż go ilustrują. Są wśród nich:

- drobne monety, które odpowiadają miejscowemu systemowi monetarnemu (na przykład śląskie, czeskie, austriackie i węgierskie),
- drobne monety, podobne do miejscowych, lecz tańsze, które dawały zysk przy puszczeniu w obieg w Gdańsku (na przykład szelągi ze szwedzkich mennic w Inflantach i Prusach, turnery szkockie, niektóre monety śląskie i siedmiogrodzkie),
- monety wojenne wycofane za granicą (na przykład szwedzkie i duńskie z początku XVI wieku),
- fałszywe monety produkowane w Gdańsku lub okolicy do wywozu za granicę (prawdopodobnie taki jest powód znalezienia fałszywych moskiewskich kopiejek z początku XVII wieku),
- przypadkowe monety drobne i większe, zgubione przez przybyszów z obcych krajów.

Wśród tych ostatnich są miedziane monety portugalskie i niderlandzkie, które z pewnością nie nadawały się w Gdańsku do użytku monetarnego. Szczególnie dużo monet portugalskich znaleziono na Lastadii. Zdarzają się też większe monety srebrne – nawet półtalary – prawdopodobnie przypadkowe zguby przyjezdnych.

Monety znajdowane przez archeologów odzwierciedlają więc raczej indywidualne losy zwykłych ludzi i ich podróże, niż wielki handel.

prof. dr hab. Borys Paszkiewicz
Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego

Handel suknem

XVI wiek to czas rozwoju gdańskiego rzemiosła tkackiego. Przez cały okres XV wieku i do połowy XVI wieku dominowała wytwórczość lnianych płócien, a tkactwo wełny ograniczało się do produkcji niedrogiego sukna, w które zaopatrywało się mieszczaństwo gdańskie. Patrycjat gdański stać było z kolei na kupno drogich, luksusowych tkanin, importowanych na szeroką skalę z Niderlandów i Anglii. U schyłku XVI wieku nastąpił dynamiczny rozwój gdańskiego rzemiosła tkackiego. Przyczyniła się do tego imigracja rzemieślników tkackich z Niderlandów, których lepsze metody produkcji i udoskonalone narzędzia, wpłynęły nie tylko na jakość i różnorodność wyrobów, ale też wyodrębnienie się specjalizacji i głębszego podziału pracy. Zapoczątkowali nowe tzw. szerokie sukiennictwo, oparte o wzory zachodnie, wytwórczość tkanin bawełnianych, jedwabnych, aksamitów, wstążek, wyrobów dzianych, a także produkcję saji i bombasynu, popularnych tkanin półwełnianych. Powstały warsztaty zajmujące się wykańczaniem tkanin, a więc m.in. folowaniem, farbowaniem, kartowaniem itp., w których oprócz rodzimych wyrobów, wykańczano sukna surowe importowane z Anglii, Holandii, Flandrii, Śląska, Wielkopolski czy też z okolicznych miast i wsi.

W tym czasie we wszystkich europejskich rozwiniętych ośrodkach wytwórczości tekstylnej cały proces produkcji był poddawany kontroli jakości przez władze cechowe. Każdy etap prac był sprawdzany przez specjalnych kontrolerów. Efektem kontroli było plombowanie wyrobów. Plomby tekstylne to wykonane z ołowiu znaki, składające się zazwyczaj z dwóch okrągłych tarczek, jednej zaopatrzonej w boleć, drugiej w otwór, połączonych uszkiem. Zakładano je na tkaninach przeznaczonych na sprzedaż, najczęściej na eksport. Potwierdzały jakość tkanin, świadczyły o uiszczeniu wszystkich należnych podatków i nadawały kontroli mocy prawnej. Wyroby na różnych etapach produkcji otrzymywały nawet do kilku plomb. W warsztacie tkackim mistrz zakładał swoją plombę z własnym znakiem, tzw. gmerkiem, będącym swego rodzaju znakiem firmowym. Następnie tkaniny oceniane były przez przedstawicieli władz miejskich, którzy umieszczali plombę najczęściej z herbem miasta. Poza tym na plombach znajdowały się czasem informacje o długości i szerokości postawu, grubości i jakości wyrobów, miejscu produkcji, czy też o poszczególnych procesach wykańczalniczych jak farbowanie. Na jednej tkaninie mogło być nawet do kilku plomb. W trakcie sprzedaży tkaniny plomby umożliwiały odpowiednią wycenę, w związku z tym fragment ze znakami odcinano na samym końcu.

Zjawisko plombowania wyrobów było powszechne w całej Europie, zakładano znaki o różnej konstrukcji, wielkości, posiadające różnorodne wyobrażenia ikonograficzne. W trakcie badań archeologicznych na terenie Gdańska, znajdowane są liczne plomby tekstylne. Oprócz gdańskich spotykane są znaki pochodzące z Anglii, Holandii, Francji, Włoch czy Niemiec. Sukno stanowiło bowiem najważniejszą pozycję w całym przywozie towarów do Gdańska. W drugiej połowie XVI wieku przywożono po kilka tysięcy postawów (zwojów) sukna rocznie, a w pierwszej połowie XVII wieku ponad trzydzieści tysięcy postawów rocznie. Z Gdańska sukno to rozprowadzano po całym ówczesnym państwie polskim.

Joanna Jabłońska-Dyrda
Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

Naczynia ceramiczne

Gdańsk w okresie od końca XV do początków XVII wieku rozwinął się w jeden z najważniejszych portów handlowych południowej strefy Morza Bałtyckiego. O wysokiej randze miasta świadczą, wśród wielu źródeł z tego okresu, naczynia ceramiczne. Przybywały one do Gdańska z różnych stron Europy jako opakowania do importowanych wyrobów, specjalne zamówienia handlowe, pamiątki lub przedmioty bardziej dostępnego obrotu handlowego.

Wśród naczyń ceramicznych odkrywanych podczas badań archeologicznych w Gdańsku odnajdujemy między innymi wyroby niemieckie, holenderskie, włoskie, hiszpańskie czy portugalskie. Są to głównie naczynia stołowe i zasobowe, rzadziej kuchenne. Najliczniejsze są wyroby pochodzące z warsztatów niemieckich, głównie kamionki z Siegburga, Raeren i rejonu Westerwaldu. W mniejszej liczbie odnotowywane są naczynia z rejonu Saksońsko-Łużyckiego (tzw. *grupy Falkego*), Turynгии (Waldenburg) czy Koloni i Frechen. Głównym asortymentem naczyń sprowadzanych z tych ośrodków były dzbany, pucharki oraz, od drugiej połowy XVI wieku, snelle i kufle. Są to zazwyczaj wyroby bogato zdobione. Do najczęstszych motywów należą fryzy z przedstawieniem „chłopski taniec”, postaci historyczne, mitologiczne i legendarne, maszkarony, przedstawienia twarzowe (tzw. *Bartamnnskrüge*), herby rodowe lub miejskie oraz inkrustowane motywy kwiatowe. Z obszaru Niemiec pochodzą również licznie odnotowywane podczas badań archeologicznych naczynia ceglaste. Reprezentują je malowane talerze, misy, trójnóżki oraz zabawki z warsztatów garncarskich zlokalizowanych nad rzekami Wezera i Werra. Prawdopodobnie z rejonów miast Altenburg i Waldenburg przybywały do Gdańska małe, ceglaste dzbanki i dzbany zdobione plastycznymi aplikacjami w postaci malinek.

Drugą pod względem liczebności grupą naczyń importowanych są wyroby holenderskie. Do tej grupy należą przede wszystkim bogato zdobione północno-niderlandzkie majoliki. Asortyment malowanych talerzy i mis uzupełniają naczynia z Alkmaru i Hoorn, naśladujące dekoracje niemieckich pierwowzorów z rejonu Hesji. Rzadziej odkrywanymi formami z okresu wczesno-nowożytnego są wyroby kuchenne - ceglaste trójnóżki czy niezdobione misy.

Pod koniec XVI wieku do Gdańska zaczęto sprowadzać naczynia z Włoch. Wśród wyrobów odkrywanych na terenie miasta odnajdujemy barwne majoliki z Montelupo i Wenecji. Asortyment tych form reprezentują głównie misy i talerze, które uzupełniają, rzadziej spotykane, albarelli i dzbany.

O wysokim poziomie życia w Gdańsku w okresie od XV do początku XVII wieku świadczy również obecność w materiale archeologicznym luksusowych wyrobów ceramicznych z rejonu wybrzeży Atlantyku. Są to przede wszystkim hiszpańsko-mauretańskie majoliki zdobione techniką lustru (tzw. *lustreware*). Naczynia te, reprezentowane przez pojedyncze egzemplarze talerzy i mis, przywożono do Gdańska drogą morską, prawdopodobnie jako pamiątki z wypraw na Półwysep Iberyjski. Rangę Gdańska jako europejskiego portu podkreślają również portugalskie dzbany na oliwę, przybyłe bezpośrednio z portu w Lizbonie.

dr Joanna Dąbal

Instytut Archeologii Uniwersytetu Gdańskiego

Naczynia szklane

Odkrywane w trakcie prac archeologicznych fragmenty naczyń szklanych są cennym źródłem w poznaniu statusu społecznego mieszkańców Gdańska oraz pozycji miasta w kontaktach międzynarodowych. Potwierdzają silne związki kulturowe i gospodarcze Gdańska z krajami północno - zachodniej Europy w okresie jego największego rozkwitu. Ewolucja stylistyczna i technologiczna naczyń była ściśle związana ze zmianami zachodzącymi w świadomości i obyczajowości mieszkańców oraz z ogólnymi prądami kulturowymi centrów europejskich, kształtującymi gusty i potrzeby gdańszczan.

Najwcześniejsze formy naczyń stołowych z początku XV wieku stanowiły wyrób hut leśnych działających na terenie Niemiec. Ich napływ związany był z przynależnością Gdańska do związku miast hanzeatyckich kontrolujących handel w rejonie Bałtyku.

Asortyment używanych w XVI i XVII wieku naczyń w Europie był bardzo bogaty. Istnieje wyraźna dominacja wpływów weneckich. Działalność włoskich hutników miała charakter wielopłaszczyznowy. Oprócz eksportu naczyń często przystosowanych do gustów konkretnych odbiorców, wytwórcy emigrowali do innych krajów europejskich, zakładając huty oparte na swojej technologii. Dlatego też, tak wiele przedmiotów z tego okresu nosi ślady stylu weneckiego, a tak trudno ustalić, gdzie zostały wykonane.

W Gdańsku, obok szkieleń niemieckich, pojawiają się formy wytwarzane w hutach z terenu Niderlandów, Francji, Anglii oraz krajów nadbałtyckich. Wiele wytwórni zaalpejskich tworzyło swe wyroby korzystając z wzorców weneckich, a jednocześnie czerpało z tradycji rodzimych. O ich popularności może świadczyć fakt, że stały się elementem często pojawiającym się na płótnach siedemnastowiecznych malarzy holenderskich.

Wysoka jakość wyrobów szklanych, bogactwo form i powszechność ich występowania świadczą o wysokiej pozycji Gdańska w przemianach kulturowych i gospodarczych Europy.

Olga Krukowska

Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

Gdańska moda

W początkach wieku XVI zamożni gdańszczanie nosili stroje wzorowane na ubiorach włoskiego renesansu, z wpływami hiszpańskimi. Mężczyźni zakładali czarne kaftany, z rozciętymi rękawami, spod których wystawały bufiaste rękawy spodniej kolorowej bluzy. Stroju dopełniały bufiaste spodnie sięgające do pół uda, obcisłe pończochy ozdobione podwiązkami oraz eleganckie trzewiki. Kobiety nosiły długie jednobarwne suknie z obciskiem stanem. Z przodu dół sukni przykrywał wąski, długi fartuszek, a u pasa zawieszano woreczek z materiału na bardzo długim pasku.

Wkrótce, pod wpływem mody hiszpańskiej i niemieckiej, stroje gdańszczan uległy zmianie. Suknie kobiet składały się teraz z obcisłego stanika ze szpicem na przedzie, zdobionego w bufiaste, nierzadko rozcinane i przewiązywane wstążkami, rękawy. Szeroko spiętrzona spódnica spływała obszernymi fałdami na tęponose, zdobione klamrą buciki. Na spódnicę nakładano fartuszek przybrany koronkami i wstążkami. Strój wykańczała przy szyi sztywna, rurkowata, biała kryza. Na ulicę elegantki wkładały płaskie, czarne kapelusiki z szerokim rondem albo również czarne hiszpańskie kapelusze z wysoką główką.

Biała, gęsto rurkowana kryza staje się nieodłącznym elementem również męskiego stroju, który uzupełnia krótki, sfałdowany płaszcz, wysoki kapelusz i szpada.

Informacje o modzie gdańskiej pochodzą głównie z przekazów ikonograficznych – rysunków i obrazów z różnych epok. Źródła archeologiczne uzupełniają tę wiedzę przede wszystkim w zakresie rozmaitych dodatków do strojów – obuwia, galanterii skórzanej i biżuterii. Całe stroje, lub choćby ich fragmenty, należą do rzadkości wśród znalezisk archeologicznych, z uwagi na nietrwałość tkanin, które w ciągu kilkuset lat zalegania w ziemi ulegają rozkładowi. Często z całego kaftana pozostają jedynie metalowe guziki czy druciane haftki. Znacznie lepiej zachowują się przedmioty skórzane. Najczęściej są to pozostałości obuwia, wśród których charakterystyczne dla XVI wieku są buty typu Tudorów (odmiany: „*krowia morda*”, „*niedźwiedzia łapa*”, „*buty rogate*”) oraz buty typu *mule*.

Obuwie typu Tudorów charakteryzowało się szerokim, kwadratowym lub zaokrąglonym przodem o wypukłym profilu. Było ono bardzo płytke, szeroko wycięte, a trzymało się na nodze dzięki umieszczonemu na podbiciu paskowi skóry, który spinano sprzączką lub wiązano rzemieniem. Obuwie *mule* to natomiast buty ochronne, których rolą było zabezpieczenie nogi przed wilgocią, błotem i zimnem. Posiadały dwuwarstwowy spód (podeszwę) wykonany ze skóry i wypełniony korkiem oraz pełną, zasłaniającą cały przód buta, przyszwę.

Liczenie odkrywanych są także wyroby galanterijne: pochewki noży, pochwy mieczy, paski, rękawice, futerały i torby.

Biżuterię reprezentują przede wszystkim fragmenty łańcuszków, wykonanych w większości z drutu mosiężnego, który z powodzeniem imitował kosztowne złoto. Z mosiądzu wykonana jest też większość odkrywanych pierścionków i obrączek.

Beata Ceynowa
Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

Rośliny w dawnej kuchni gdańszczan – badania archeobotaniczne

O roli roślin w pożywieniu ludzi w przeszłości dowiadujemy się ze źródeł historycznych, literatury i sztuki, jednak bezpośrednich dowodów na ich wykorzystanie dostarcza ARCHEOBOTANIKA. Przedmiotem jej badań są szczątki roślin zachowane na stanowiskach archeologicznych. Znaleźiska takie stanowią potwierdzenie użytkowania określonych gatunków w kontekście konkretnego obiektu czy warstwy archeologicznej.

Dane archeobotaniczne z Gdańska obejmują okres od X/XI w. (wczesne średniowiecze) do czasów współczesnych (XIX w.). Szczególnie cenne dane dotyczące pożywienia pochodzą z pozostałości obiektów sanitarnych i spichlerzy, miejsc handlu oraz zapleczy gospodarczych domostw. Szczególnym miejscem jest Wyspa Spichrzów, na której wśród elementów historycznych spichlerzy zachowały się ogromne ilości spalonego ziarna, które stanowi bezpośrednie źródło informacji na temat składowanych tu gatunków zbóż, ich pochodzenia, jakości oraz warunków przechowywania.

Rośliny konsumpcyjne, których szczątki zachowały się na stanowiskach w Gdańsku, to gatunki mączne, warzywa, przyprawy oraz owoce. Część z nich była lokalnie uprawiana, inne pozyskiwano ze stanu dzikiego, lecz znaczną część produktów importowano z bardziej odległych regionów Polski, a także z innych, również egzotycznych krajów.

ZBOŻA i inne rośliny mączne stanowiły codzienny element pożywienia gdańszczan. Ich ślady archeobotaniczne znaleziono przede wszystkim w obiektach sanitarnych na terenie miasta, przy czym trzeba podkreślić, że wyroby z mąki są niemal niewidoczne w materiałach kopalnych. Znacznie łatwiej znaleźć pozostałości kasz. Do szczególnie interesujących należą, pochodzące z XII w., znaleźiska orzechów dzikiej rośliny, kotewki wodnej (*Trapa natans*), z których pozyskiwano ceniony produkt podobny do mąki. We wczesnym średniowieczu, a także w następnych stuleciach, powszechnie jedzono potrawy z prosa (*Panicum miliaceum*), a od XII/XIII w. także kaszę gryczaną (*Fagopyrum esculentum*). W postaci kasz (pęczak) spożywano też pszenicę (*Triticum aestivum*), a owies wykorzystywano w owsiankach. Jęczmień zwyczajny (*Hordeum vulgare*) był podstawowym produktem piwowarskim. W Gdańsku, szczątki ryżu (*Oryza sativa*) pojawiają się na stanowiskach archeologicznych począwszy od XV w. Ze stanowisk archeologicznych na Wyspie Spichrzów zbadano liczne próbki żyta (*Secale cereale*) i pszenicy zwyczajnej (*Triticum aestivum*) z okresu od XIV-XIX w., które należały do najważniejszych produktów, którymi handlował Gdańsk.

WARZYWA, obok przetworów mącznych, stanowiły podstawę wyżywienia gdańszczan bez względu na status społeczny i okres historii miasta. Do najpopularniejszych należały gatunki strączkowe, takie jak groch (*Pisum sativum*), bób (*Vicia faba*), bobik (*Vicia faba var. minor*) i soczewica (*Lens culinaris*). Już we wczesnym średniowieczu spożywano je osobno, jako danie, lub dodawano do zup. Do najwcześniejszych warzyw należał ogórek (*Cucumis sativus*), którego nasiona stwierdzono już w próbkach z XI w. W materiałach archeobotanicznych zachowały się też ślady rzepy (*Brassica rapa*) (od XI w.), marchwi (*Daucus carota*) i pasternaku (*Pastinaca sativa*) (od XII w.), kapusty (*Brassica oleracea*) i selerów (*Apium graveolens*) (od XIV w.), buraka (*Beta vulgaris*) (od XV/XVI w.) oraz fenkułu (*Foeniculum vulgare*) i szarłat (*Amaranthus lividus*) (od XVI w.).

PRZYPRAWY nadawały potrawom atrakcyjny smak, pełniły rolę konserwantów i wspomagały trawienie. Od wczesnego średniowiecza do najpospolitszych przypraw należała gorczyca czarna (*Brassica nigra*). Przynajmniej od XIV w. gdańszczanie intensywnie używali kminek (*Carum carvi*). Na stanowiskach

archeologicznych zachowały się ślady kolendry (*Coriandrum sativum*) i lebiodki (*Origanum vulgare*) (od XI w.), jałowca (*Juniperus communis*) (od XII w.), kopru ogrodowego (*Anethum graveolens*) (od XIII w.), pietruszki (*Petroselinum crispum*) (od XIV w.), cząbrku (*Satureja hortensis*) (od XVI w.), a także cebuli (*Allium cepa*) i czosnku (*Allium sativum*). Osobną grupę stanowią gatunki egzotyczne, które ze względu na swoje wysokie ceny pojawiały się głównie na stołach zamożniejszych mieszczan. Ich znaleziska potwierdzają wysoki status ekonomiczny i rozległe kontakty handlowe miasta. Liczba egzotycznych gatunków wyraźnie wzrosła w XV i XVI wieku. Z tego okresu pochodzą m. in. znaleziska pieprzu czarnego (*Piper nigrum*), pieprzu melegueta – amonku rajskiego (*Aframomum melegueta*) i kardamonu (*Elettaria cardamomum*). Szczątki ziela angielskiego (*Pimenta officinalis*) i papryki (*Capsicum annuum*) pojawiły się w materiałach z XVIII wieku.

ROŚLINY OLEJODAJNE uzupełniały tłuszcze zwierzęce, a w okresie postów zupełnie je zastępowały. Już w XI w. regularnie wykorzystywano mak (*Papaver somniferum*), len (*Linum usitatissimum*) i konopie (*Cannabis sativa*), które oprócz innych zastosowań były ważnym źródłem oleju. Nasiona derenia (*Cornus sanguinea*) we wczesnośredniowiecznych warstwach są przypuszczalnie również śladem wykorzystywania tego gatunku do tłoczenia tłuszczu. Co najmniej od przełomu XII/XIII w. produkowano olej z nasion rzepaku (*Brassica napus*).

CHMIEL (*Humulus lupulus*) należy do gatunków, których szczątki występują na stanowiskach gdańskich szczególnie obficie już od przełomu X/XI w. Są one śladem wykorzystywania tego gatunku do produkcji piwa. Piwowarstwo było jednym z najważniejszych rzemiosł na terenie Gdańska, a piwo należało do podstawowych napojów w tym mieście.

OWOCE I ORZECHE zajmowały ważne miejsce w codziennej diecie gdańszczan. Spożywano je zarówno na świeżo, jak i w postaci przetworzonej (np. konfitury). Już od XI w. regularnie jedzono wiśnie (*Cerasus vulgaris*), jabłka (*Malus* sp.), gruszki (*Pyrus* sp.), śliwy (*Prunus domestica*), orzechy leszczyny (*Corylus avellana*), poziomki (*Fragaria vesca*), czarne jagody (*Vaccinium myrtillus*) i żurawinę (*Oxycoccus palustris*), a także tarninę (*Prunus spinosa*), maliny (*Rubus idaeus*) i kilka gatunków jeżyn (*Rubus* spp.). Od XII w. pojawiają się w materiałach archeobotanicznych czereśnia (*Cerasus avium*) i śliwa lubaszka (*Prunus domestica* subsp. *insititia*). Od XIV w. z pewnością wykorzystywano borówkę bagienną (*Vaccinium uliginosum*), a od XV w. brusznicę (*Vaccinium vitis-idaea*). W XIV w. w skład diety weszły też czarna i czerwona porzeczką (*Ribes nigrum* i *R. rubrum*), a od XV w. agrest (*R. uva-crispa*). Na stołach gdańszczan już we wczesnym średniowieczu pojawiły się egzotyczne owoce: brzoskwinia (*Persica vulgaris*), winogrona lub rodzynki (*Vitis vinifera*), figa (*Ficus carica*), a od co najmniej, od XIV w. orzechy włoskie (*Juglans regia*); z XIV w. pochodzą szczątki pigwy (*Cydonia oblonga*), z XVII w. migdała (*Amygdalus communis*), a z XVIII w. morwy (*Morus alba*).

prof. dr hab. Małgorzata Latałowa, dr hab. Monika Badura
Wydział Biologii Uniwersytetu Gdańskiego

Autorzy not katalogowych:

B.C. – Beata Ceynowa – Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

B.K. – Bogdan Kosciński – Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

E.T. – Ewa Trawicka – Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

J.J.D. – Joanna Jabłońska-Dyrda – Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

J.S. – Jarosław Strobin – Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

K.Sz. – Karolina Szczepanowska – Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

O.K. – Olga Krukowska – Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

Ryc. 1. Złoty dukat fryzyjski, 1656.

Dukat, Niderlandy, Fryzja Wsch., 1656 r.

Av. CONCORDIA·RES·P·AR·CRES·WEST, rycerz stojący w prawo, z mieczem w prawej i pakietem strzał w lewej ręce, z boku data 16-56, obwódki perełkowe.

Rv. MO'ORDI/PROVIN/FOE'DER/BELG'AD/LEG'IMP, legenda rozmieszczona w pięciu liniach wewnątrz kwadratu, wokół ozdobione roślinnym ornamentem, obwódka perełkowa.

Chronologia: 1656 r.

Surowiec: złoto

Wymiary: średnica 22,3 mm, waga 3,464 g.

Nr inw. 255/108/02 - kat. 191, MAG/GN/4774; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Wałowej w Gdańsku.

Bibliografia: Ceynowa B., Złote monety w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, Przegląd Numizmatyczny, 72/2011, s. 45.

B.C.

Ryc. 2. Złoty półgulden, ok. roku 1492.

Pólgulden b.d. Groningen, Maksymilian I jako król (1486-1519), [ok. 1492].

Av. +MΘNETH★NΘV★AVRE★GRΘNING', Orzeł dwugłowy z tarczą austriacką na piersi, nad skrzydłami półpiersienie.

Rv. +MAXIMILIAN★RΘMANΘR★REX, w trójkącie i trójkącie jabłko panowania, w środku ślady pęknięć stempla.

Chronologia: 1656 r.

Surowiec: złoto

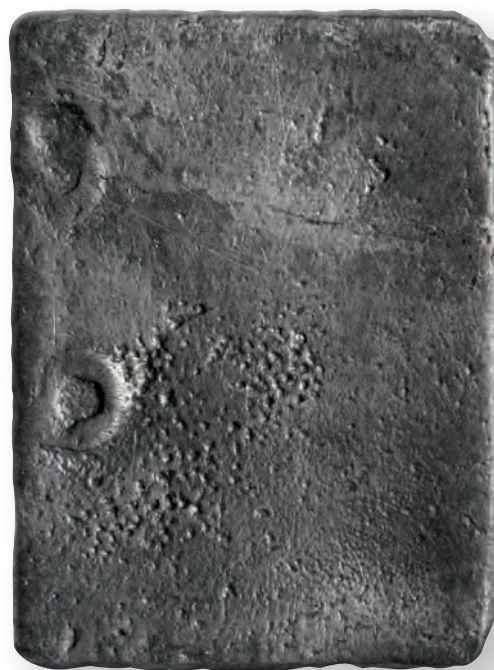
Wymiary: średnica 21,1 mm, waga 1,55 g

Nr inw. MAG/GN/4148, zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Szafarnia w Gdańsku.

Bibliografia: Ceynowa B., Złote monety w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, Przegląd Numizmatyczny, 72/2011, s. 45.

B.C.

Ryc. 3. Żeton gdański, 1568.

Żeton gdański z datą 1568.

Av. W obwódce sznurowej renesansowy kartusz z herbem Gdańska, powyżej skrócona data 6-8. Pomiędzy cyframi i w dolnych narożnikach trójlistne koniczyny.

Rv. Słabo czytelna skrócona data, być może powtórzenie daty z awersu.

Chronologia: 1568 r.

Surowiec: ołów

Wymiary: długość 23 mm, szerokość 17 mm

Nr inw. MAG/GD/255/100/05/2500; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Szafarnia w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

B.C.

Ołówek – obsadka grafitu w formie rurki wygiętej z paska blachy, ze szczeliną wyciętą na linii łączenia. W szczelinie zamocowana ruchoma prowadnica do przesuwania grafitu w miarę zużywania. Końce obsadki zdobione wytłaczanym ornamentem florystycznym. Pochodzenie: Niderlandy.

Chronologia: 1 połowa XVII w.

Surowiec: mosiądz

Wymiary: długość 108 mm, średnica 8 mm

Nr inw. MAG/GD/ 255/099/04/262; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Tandeta w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

E.T.

Ryc. 4. Ołówek mosiężny, 1 połowa XVII w.

Płytką do odciskania miedziorytów na papierze, wyciętą z cieniej blachy. Na przedzie wygrawerowana krocząca postać kobieca, ukazana z lewego profilu, ubrana w luźny kaftan i fałdzistą spódnicę sięgającą za kolana. Na nogach wysokie buty. Do pasa przytroczony mieszek. Głowa owinięta chustą i nakryta czapką z wywiniętym na przedzie rondem, opadającym na oczy. Na plecach chusta podtrzymująca niesiony przez kobietę duży dzban. Lewa ręka podtrzymuje żywą gęś. W lewym dolnym narożniku płytki sygnatura: majuskułowa litera H.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: miedź

Wymiary: wysokość 53 mm, szerokość 36 mm

Nr inw. MAG/GD/255/20/58/1305; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Toruńskiej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

E.T.

Ryc. 5. Płytką miedziorytniczą, XVI w.

Ryc. 6. Plomba tekstylna z Delft, XVI w.

Plomba tekstylna o konstrukcji dwutarczkowej z dwoma bolcami płaskimi. Na awersie przedstawienie tarczy herbowej w ozdobnym otoku. Przez środek tarczy biegnie pionowy pas z poziomymi liniami falistymi, podtrzymywany z obu stron przez wsparte lwy. W otoku częściowo widoczny dookoły napis: SIGIL DE DELF(...). Na rewersie nazwa miasta – DELF (gotycka minuskuła) w otoku perełkowym, uzupełniona stylizowanym ornamentem roślinnym. Pochodzenie: Delft, Holandia.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: cyna/ołów

Wymiary: średnica 40 mm

Nr inw. MAG/GD/255/100/05/1928; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku
Badania ratownicze w południowo-zachodniej części kwartału ulic Szafarni, Angielskiej Grobli, św. Barbary, Długie Ogródy w Gdańsku.

Bibliografia: Piotr Urbański, Plomby tekstylne z wykopalisk przeprowadzonych w południowo-zachodniej części kwartału ulic Szafarni, Angielskiej Grobli, Św. Barbary i Długich Ogródów w Gdańsku w latach 2008 i 2009, Archeologia Gdańska (w druku).

J.J.-D.

Ryc. 7. Plomba tekstylna z Lejdy, XVI w.

Plomba tekstylna o konstrukcji dwutarczowej z jednym płaskim bolcem. Na awersie częściowo czytelny napis: (SAT) TYN (E), oznaczający rodzaj tkaniny. Pod nim wyobrażenie dwugłowego orła. Na rewersie widoczna tarcza herbowa dwoma skrzyżowanymi kluczami. Na uszku w owalnym odcisku monogram liter: A (O). Pochodzenie: Lejda, Holandia.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: cyna/ołów

Wymiary: średnica 18 mm

Nr inw. MAG/GD/255/86/02/406; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku
Badania ratownicze w kwartale ulic Sadowej, Łąkowej, Jaskółczej w Gdańsku.

Bibliografia: Kocińska M. K., Maik J., Średniowieczne i nowożytnie plomby tekstylne z wykopalisk w Gdańsku, *Acta Archaeologica Lodziensia* Nr 50/2, Łódź 2004.

J.J.-D.

*Ryc. 8. Awers plomby tekstylnej z Londynu,
1 połowa XVII w.*

Awers plomby tekstylnej, o konstrukcji podwójnej z jednym nie rozwidlonym bolcem na mniejszej z tarczek. W otoku, w górnej części, napis: DE LONDI NO, w dolnej wieniec laurowy. Na plombie odcisnięty herb Londynu- tarcza podzielona krzyżem na cztery części, w lewym górnym polu odwrócony miecz. Pochodzenie: Londyn, Anglia.

Chronologia: 1 połowa XVII w.

Surowiec: cyna/ołów

Wymiary: średnica ok. 40 mm

Nr inw. MAG/GD/255/86/02/478; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze w kwartale ulic Sadowej, Łąkowej, Jaskółczej w Gdańsku.

Bibliografia: Kocińska M.K., Maik J., Średniowieczne i nowożytnie plomby tekstylne z wykopalisk w Gdańsku, Acta Archaeologica Lodziensia Nr 50/2, Łódź 2004.

J.J.-D.

*Ryc. 9. Plomba tekstylna z Tours,
XVII/XVIII w.*

Plomba tekstylna zaciskana na sznurkach. Na awersie widoczny częściowo w polu ośmiokątny otok perełkowy, w nim drugi – owalny, z wpisaną w środek literą L w koronie w otoczeniu trzech lilii. Na rewersie widoczny częściowo w polu odcisk z tarczą (w koronie). W tarczy trzy baszty – dwie u góry, jedna u dołu, po bokach litery: N i B. Pochodzenie: Tours, Francja.

Chronologia: XVII/XVIII w.

Surowiec: cyna/ołów

Wymiary: średnica 19,5 mm

Nr inw. MAG/GD/255/86/02/416; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze w kwartale ulic Sadowej, Łąkowej, Jaskółczej w Gdańsku.

Bibliografia: Kocińska M. K., Maik J., Średniowieczne i nowożytnie plomby tekstylne z wykopalisk w Gdańsku, *Acta Archaeologica Lodziensia* Nr 50/2, Łódź 2004.

J.J.-D.

Ryc. 10. Fragment tkaniny znakowanej plombami, połowa XVI w.

Tkanina znakowana dwoma plombami, zachowana fragmentarycznie, ze śladami krojenia w postaci sześciu nacięć. Utkana w splocie płóciennym 1/1, prawdopodobnie spilśniana. Obecnie w kolorze jasnobrązowym, miejscowo zabarwiona na bordowo. Wyodrębniony, szeroki pas brzegowy w splocie płóciennym 1/1, wzmocniony przez zastosowanie podwójnych nici osnowy. Przy brzegu otwór, przez który przewleczono wycięty fragment brzegu. Prawdopodobnie fragment tkaniny, którą odcięto na końcu, po sprzedaży postawu. Pierwsza plomba dwutarczkowa, z jednym bolcem rozwidlonym. Na awersie brak przedstawień. Na rewersie gmerk, odwrócona, stylizowana czwórka oraz powyżej minuskułowa gotycka litera „n” (?). Druga plomba o konstrukcji dwutarczkowej, z jednym bolcem rozwidlonym. Na awersie wyryte cyfry 21 i 2/5, oznaczające najprawdopodobniej długość postawu (w łokciach). Na rewersie brama zamkowa, powyżej niej korona. Pochodzenie: Anglia.

Chronologia: połowa XVI w.

Surowiec: tkanina – wełna angielska, cienkorunna, plomby – ołów/cyna

Wymiary: tkanina – długość 127 mm, szerokość 65 mm, średnica 18 mm

Nr inw. MAG/GD/255/20/58/1065; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Toruńskiej 10a w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

J.J.-D.

Konew prawie koniczna, lekko zwężająca się ku górze, na płaskiej stopie. Ucho płaskie, esowato wygięte, zakończone profilowanym wałeczkiem. Na dole i górze płaszcz obręcze z półwałków i pasów pokrytych wybijanymi pionowymi kreskami, krzyżykami i owalami. Pokrywa zachowana szczątkowo, spłaszczona, dekorowana przy krawędzi analogicznymi motywami jak płaszcz konwi. Duży fragment płaszcz przy górnej krawędzi odłamany, ze śladami stopienia. Na uchu wybite znaki konwisarskie oznaczające cynę bez ołowiu; w tarczach: 1. orzeł Prus Królewskich ze zbrojnym ramieniem nad lewym skrzydłem, 2. herb z dwoma krzyżami (Gdańsk?, Elbląg?), 3. gmerk z inicjałami konwisarza (czytelna litera o).

Chronologia: XVI w.

Surowiec: cyna.

Wymiary: wysokość 237 mm, średnica podstawy 130 mm, średnica wylewu 93 mm

Nr inw. MAG/GD/ 255/43/05/447; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Świętego Ducha w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

E.T.

Ryc. 11. Konew cynowa, XVI w.

Ryc. 12. Sztylet, przełom XVI i XVII w.

Sztylet typu saksońskiego – „kursächsisch Dolch”. Głownia wąska, w przekroju romboidalna, u nasady prostokątna z dwoma strudzinami. Jelec z ochronnym pierścieniem, krótki, zakończony kulkami. Rękojeść wykonana z dwóch okładzin drewnianych, owiniętych skórą i oplotem z drutu srebrnego. Końce uchwyty zamknięte kołnierzami żelaznymi, lutowanymi miedzią. Głowica pełna, dwustożkowata, sześciobocznie fasetowana.

Broń używana przez oddziały piechoty, m. in. Landsknechtów.

Chronologia: przełom XVI i XVII w.

Surowiec: żelazo

Wymiary: długość 380 mm

Nr inw. MAG/GD/255/029/06/553; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania przy Podwalu Przedmiejskim w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane

J.S.

Ryc. 13. Pochwa sztyletu, XVI w.

Pochwa sztyletu, soczewkowata w przekroju, zwężająca się do dołu zakończona ozdobną gałką. Ujście wyodrębnione dwoma półwałkami. Przód zdobiony ornamentem przeplatających się linii falistych rytowanych chwiejakiem. Z tyłu, poniżej ujścia, przylutowane półkolistę ogniwo pełniące rolę mocowania.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: cyna

Wymiary: długość 190 mm, szerokość 18 mm

Nr inw. MAG/GD/255/29/06/552; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Podwale Przedmiejskie w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane

E.T.

Ryc. 14. Łyżka cynowa, XVI w.

Łyżka stołowa. Czerpak głęboki, gruszkowaty, trzonek półowalny w przekroju, zwężający się, ozdobiony w zakończeniu pełnoplastyczną figurką siedzącego na profilowanym postumencie lwa (figurka i łyżka odlane oddzielnie, scalone lutem). W środku czerpaka odcisnięty znak: skrót IHS (gotycka majuskuła) w kolistym, perełkowym otoku.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: cyna

Wymiary: długość 150 mm, szerokość 52 mm

Nr inw. MAG/GD/255/04/04/13422; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Tartacznej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

E.T.

Ryc. 15. Dwuzębny widelec, XVI w.

Dwuzębny widelec z długim trzonkiem. Trzonek do połowy długości tordowany, poniżej czworokątny w przekroju, zakończony niewielką, profilowaną gałką.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: srebro

Wymiary: długość 170 mm, szerokość 21 mm

Nr inw. MAG/GD/255/133/04/229; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Toruńskiej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

E.T.

Nóż stołowy. Głownia wąska, tylec poziomy, ostrze ukośne, sztych przygrzbietowy. Na lewym płazie wybity znak wytwórcy intarsjowany mosiądzem. Do sztabki rękojeści, zakończonej gałką mosiężną zdobioną liniami rytymi chwiejakiem, przymocowane okładziny w postaci ceowników wyciętych z blachy mosiężnej. W bocznych szczelinach umieszczone płytki kościane intarsjowane ukośnie kawałkami drewna w ciemniejszym kolorze. U nasady głowni przynitowane okucie wzmacniające okładziny, wycięte z blachy mosiężnej.

Chronologia: 1 połowa XVI w.

Surowiec: żelazo, mosiądz, kość, drewno

Wymiary: długość całkowita 158 mm, długość głowni 82 mm, szerokość głowni 11 mm, szerokość tylca 2 mm

Nr inw. MAG/GD/255/20/58/1304; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Bibliografia: niepublikowane.

E.T.

Ryc. 16. Nóż stołowy, 1 połowa XVI w.

Nóż stołowy. Głownia oksydowana. Tylec i ostrze łukowate, sztych decentryczny. Na lewym płazie wybity znak wytwórcy intarsjowany mosiądzem. Do sztabki rękojeści przymocowane za pomocą trzech nitów okładziny drewniane intarsjowane wzdłużnie blachą mosiężną. Na końcu trzonka gałka odlana z mosiądzu, zdobiona bocznymi wypustkami i linią zygzakowatą wrytą chwiejakiem. U nasady głowni dopasowane do kształtu noża okucie mosiężne wzmacniające mocowanie okładzin trzonka.

Chronologia: 1 połowa XVI w.

Surowiec: stal, żelazo, mosiądz, drewno

Wymiary: długość całkowita 202 mm, długość głowni 107 mm, szerokość głowni 17 mm, szerokość tylca 2 mm

Nr inw. MAG/GD/255/133/04/230; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Toruńskiej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

E.T.

Ryc. 17. Nóż stołowy, 1 połowa XVI w.

Nóż stołowy – fragment. Głownia zachowana w połowie, ostrze łukowate. Uchwyt segmentowy, osadzony na trzpieniu, zachowany w 2/3 długości. Od strony ostrza zamknięty okuciem cynowym, tulejką bursztynową i przekładkami mosiężnymi. Część środkowa kościana, sześcioboczna, wykładana płytkami z jasnożółtego, przeziernego bursztynu. Poszczególne ścianki drążone w prostokątne wpusty „na jaskółczy ogon”. Spody wyłożone folią srebrną (utlenioną). Na powierzchni zdobione na przemian kwiatami i monogramami ze złota płatkowego. Kompozycja zamknięta poprzez wsunięcie płytek z bursztynu.

Chronologia: XVII w.

Surowiec: żelazo, cyna, folia srebrna i złota; kość, bursztyn

Wymiary: długość 98 mm

Nr inw. MAG/GD/255/029/06/554; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania przy Podwalu Przedmiejskim w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

J.S.

Ryc. 18. Fragment noża stołowego, 1 połowa XVI w.

Szpunt beczki zbudowany ze zwężającej się ku otwartej nasadzie rury, z drugim końcem zaślepionym, ozdobionym profilowaną gałką. Przy zaślepionym końcu poprzeczna tulejka o zewnętrznym przekroju ośmiokątnym, wewnętrznym okrągłym, zwężającym się ku dołowi, w której osadzona jest otwarta u dołu rurka zaworu, pełniąca rolę kranika. Uchwyt zaworu w kształcie spłaszczonego dwustronnie kogucika. W bocznej ścianie tulei zaworu znajduje się otwór, przez który wpływał płyn z beczki, kiedy kogucik skierowany był do niej tyłem; w momencie przekręcenia zaworu do innej pozycji przepływ zamykał się. Pochodzenie: prawdopodobnie Norymberga.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: brąz

Wymiary: długość 132 mm, wysokość 91 mm,
Nr inw. MAG/GD/255/20/46/22325; zbiory
Muzeum Archeologicznego w Gdańsku
Badania ratownicze przy ulicy Jaglanej
w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane

E.T.

Ryc. 19. Szpunt beczki, XVI w.

Średniej wielkości trójnózek z kulistym brzuścem oraz parą wałeczkowatych uszu. Szyjka lekko wyodrębniona, prosta, zakończona krótkim, lejkowato wychylnym wylewem z wrębem pod pokrywę. Ucha w przekroju wałeczkowate, ustawione naprzeciwległe, wygięte kolankowato. Zamocowane do górnej części brzuśca oraz wylewu, nieznacznie wyciągnięte powyżej jego krawędzi. Dno wypukłe, płynnie przechodzące w brzusec, na trzech krótkich, stożkowatych nóżkach (w tym jedna nóżka utracona). Wypał utleniający, barwa czerepu ceglasta. Powierzchnia wewnętrzna oraz częściowo zewnętrzna pokryta cienkim szklivem ołowiowym barwy miodowej. Import holenderski.

Chronologia: 2 połowa XV-1 połowa XVI w.

Surowiec: glina żelazista

Wymiary: średnica wylewu 150 mm, średnica brzuśca 210 mm, wysokość naczynia 200 mm

Nr inw. MAG/GD/255/099/04/1942; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Tandeta w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

B.K.

Ryc. 20. Trójnózek holenderski, 2 połowa XV-1 połowa XVI w.

Kamionkowy pucharek do picia wina z lejkową szyjką typu Trichterhalskrug. Jajowaty korpus z pojedynczym pierścieniowatym uchem, osadzony na pogrubionej falistej stopce. Szyjka z wylewem nie zachowane. Na największej wydętości naczynia pierwotnie trzy duże, okrągłe nakładki dekoracyjne ze scenami biblijnymi – jedyna zachowana w całości z przedstawieniem zwiastowania Maryi. Czerep kremowo-biały pokryty przezroczystym szkliwem solnym. Wykonany w pracowni w Siegburgu (Nadrenia-Niemcy).

Chronologia: około połowy XVI w.

Surowiec: glina kaolinowa

Wymiary: średnica dna 50 mm, zachowana wysokość 114 mm

Nr inw. MAG/GD/255/003/07/132; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze MAG przy ul. Wartkiej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

B.K.

Ryc. 21. Pucharek kamionkowy, ok. połowy XVI w.

Ceramiczna butla typu Merida kształtu owoidalnego z płaskim dnem i pionowo ustawionym, silnie przewężonym, obecnie niezrachowanym wylewem. W górnej części butli para taśmowatych uszu w formie wyciągniętych ku górze pętli, ustawionych po obu stronach korpusu (jedno ucho nie zachowane). Czerep z domieszką drobnej miki, koloru ceglastego, nie szkliwiony. Główne centrum produkcji w Merida w Pd-Zach Hiszpanii oraz w Portugalii. Naczynia zawierające oliwę eksportowano w dużych ilościach z Półwyspu Iberyjskiego do Anglii, Holandii oraz kolonii w Ameryce Północnej.

Chronologia: XVI- XVII w.

Surowiec: glina żelazista

Wymiary: średnica dna 75 mm, zachowana wysokość 175 mm

Nr inw. MAG/GD/255/003/07/2518; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze MAG przy ul. Wartkiej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

B.K.

Ryc. 22. Butla typu Merida, XVI-XVII w.

Kamionkowy dzban – snella. Forma koniczna, smukła, zaopatrzona górną obecnie nie zachowane taśmowate ucho. W partiach poniżej wylewu oraz przy dnie korpus ograniczony pasmem czterech dookólnych półwałków. Środkową część korpusu naczynia wypełniają trzy prostokątne nakładki plastyczne z wyrafinowanymi artystycznie przedstawieniami bohaterów antycznych – Aleksandra Wielkiego, króla Dawida i Jozuego. Poniżej postaci tego ostatniego kartusz z datą roczną 1595 oraz inicjałami H.H. należącymi do mistrza garncarskiego Hansa Hilgersa z Siegburga. Czerep kremowo-biały, nie szkliwiony. Wykonany w pracowni w Siegburgu (Nadrenia-Niemcy).

Chronologia: około roku 1595

Surowiec: glina kaolinowa

Wymiary: średnica dna 80 mm, średnica wylewu 50 mm, wysokość 230 mm

Nr inw. MAG/GD/255/099/04/3976; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze MAG przy ul. Tandeta w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

B.K.

Ryc. 23. Snella kamionkowa, ok. roku 1595

Kamionkowy dzban z owoidalnym brzuścem osadzonym na pogrubionej falistej stopce. W górnej części naczynia wąska, wysoka szyjka z zamocowanym do niej taśmowatym uchem. Brzusiec naczynia pokryty dookólnymi zagładzanymi żłobkami. Czerep kremowo-biały od zewnątrz pokryty nierównym rumieniem popiołowym barwy pomarańczowej. Wykonany w pracowni w Siegburgu (Nadrenia-Niemcy).

Chronologia: XV – 1 połowa XVI w.

Surowiec: glina kaolinowa

Wymiary: średnica wylewu 50 mm, średnica brzuśca 130 mm, wysokość 250 mm

Nr inw. MAG/GD/255/099/04/3953; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze MAG przy ul. Wartkiej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

B.K.

Ryc. 24. Dzban kamionkowy, XV-1 połowa XVI w.

Kamionkowy dzbanek z kulistym brzuścem osadzonym na poszerzonej, rozgniatanej na obwodzie falistej stopce. W górnej części naczynia lekko wyodrębniona plastycznym żeberkiem, niska cylindryczna szyjka. Taśmowate ucho pomiędzy górną częścią brzuśca a szyjką tuż poniżej krawędzi wylewu. Brzusiec naczynia pokryty delikatnymi dookólnymi żłobkami. Na dnie ślady odcinania. Czerep szarawo-biały od zewnątrz pokryty nierównym rumieniem popiołowym barwy beżowej. Wykonany w rejonie Waldenburga (Saksonia-Niemcy).

Chronologia: XIV – XV w.

Surowiec: glina kaolinowa

Wymiary: średnica wylewu 70 mm, średnica brzuśca 130 mm, wysokość 150 mm

Nr inw. MAG/GD/255/099/04/1907; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze MAG przy ul. Wartkiej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

B.K.

Ryc. 25. Dzban kamionkowy, XIV-XV w.

Płytką, niewielką misa typu Werra z dwoma poziomymi, taśmowatymi uszami (jedno z uch nie zachowane) mocowanymi do krawędzi naczynia. Wnętrze pokryte jasno pistacjową w barwie dekoracją malowaną różkiem, dodatkowo akcentowaną plamami zielonego szkliwa. Ornament rozłożony w obrębie stref wydzielonych dookołnymi liniami - krawędź ukośnie kreskowana, dekoracja roślinna na kołnierzu. W centralnej części lustra misy naga postać Ewy z łonem przysłoniętym liściem trzymanym w lewej dłoni. Kontur i szczegóły postaci wykonane techniką sgraffito. Wypał utleniający, barwa czerepu ceglasta, od wnętrza bezbarwne szkliwo ołowiowe.

Wykonana w rejonie dorzecza Werry (Hesja-Niemcy) lub Enkhuizen (Holandia)

Chronologia: 1 ćwierć XVII w.

Surowiec: glina żelazista

Wymiary: średnica 250 mm

Nr inw. MAG/GD/255/125/03/790; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze MAG przy ul. Bogusławskiego w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

B.K.

Ryc. 26. Misa typu Werra, 1 ćwierć XVII w.

Częściowo zachowany dzban kamionkowy o owoidalnym brzuścu z cylindrycznym szerokim fryzem dekoracyjnym. Dno naczynia w formie pierścieniowatej stopki. Górna i dolna część brzuśca gładka, zdobiona ornamentem odciskany złożonym z pionowych wklęsłych słupków dzielących brzusec na pola z odciskanymi elementami roślinnymi. Dookolny nakładkowy fryz wydzielony od góry dołu poziomym gzymsem, złożony z rzędu arkad z tańczącymi parami plebejuszy. W górnej części naczynia wysoka cylindryczna szyjka z wałeczkowatym okapem, poniżej którego dookólna nakładka z ornamentem okuciowym. Widoczny ślad po odbitym uchu łączącym górną część brzuśca z szyjką. Czerep szary, pokryty jasnobrązowym szkliwem solnym. Warsztat w Raeren (Nadrenia – Belgia).

Chronologia: 2 połowa XVI w.

Surowiec: glina żelazista

Wymiary: średnica wylewu 70 mm, wysokość ok. 220 mm

Nr inw. MAG/GD/255/005/04/581; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze MAG przy ul. Lawendowej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

B.K.

Ryc. 27. Dzban z Raeren, 2 połowa XVI w.

Kielich w stylu weneckim (fragment).
Dolna część tulipanowatej czaszy zdobionej
pionowymi żeberkami zbiegającymi się
koncentrycznie u jej nasady. Spłaszczony nodus
i dzwonowata, pusta w środku stopka zdobione
techniką filigranu.

Chronologia: połowa XVI-połowa XVII w.

Surowiec: szkło odbarwione

Wymiary: średnica 51 mm, wysokość części
zachowanej 100 mm

Nr inw. MAG/GD/255/99/04/5830; zbiory
Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Tandeta
w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

O.K.

*Ryc. 28. Kielich w stylu weneckim,
połowa XVI-połowa XVII w.*

Ryc. 29. Kraustrunk, XV-XVI w.

Kraustrunk. Szklanica o beczułkowatym korpusie pokrytym spłaszczonymi guzkami. Dno podkreślone karbowaną taśmą.

Chronologia: XV-XVI wiek

Surowiec: szkło leśne

Wymiary: wysokość zachowana 97 mm, średnica dna 65 mm

Nr inw. MAG/GD/255/129/04/413; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku
Badania ratownicze przy ul. Grząskiej w Gdańsku.

Bibliografia: Krukowska O., Późnośrednio-wieczne naczynia szklane z Głównego Miasta w Gdańsku, XVIII Sesja Pomorzoznawcza w Malborku (w druku)

O.K.

Dzban ze szkła barwionego kobaltem o powierzchni zdobionej optycznie pionowymi żeberkami. Szyjka owinięta wielokrotnie nitką szklaną łagodnie rozszerza się ku krawędzi. Uszko taśmowate. Dno obwiedzione taśmą szklaną.

Chronologia: 1 połowa XVI wieku

Surowiec: szkło barwione w masie

Wymiary: średnica otworu 44 mm, wysokość 193 mm, średnica stopki 60 mm

Nr inw. MAG/GD/255/129/02/2536; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ul. Grząska w Gdańsku.

Bibliografia: Krukowska O., Późnośredniowieczne naczynia szklane z Głównego Miasta w Gdańsku, XVIII Sesja Pomorzoznawcza w Malborku (w druku)

O.K.

Ryc. 30. Dzban szklany, 1 połowa XVI w.

Dzban o korpusie zdobionym optycznie pionowymi żeberkami. Szyjka owinięta wielokrotnie nitką szklaną łagodnie rozszerza się ku krawędzi. Uszko taśmowate.

Chronologia: XV-XVI wiek

Surowiec: szkło leśne

Wymiary: średnica otworu 40 mm, zachowana wysokość 223 mm

Nr inw. MAG/GD/255/129/02/2628; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ul. Grząskiej w Gdańsku

Bibliografia: Krukowska O., Późnośredniowieczne naczynia szklane z Głównego Miasta w Gdańsku, XVIII Sesja Pomorzoznawcza w Malborku (w druku).

O.K.

Ryc. 31. Dzban szklany, XV-XVI w.

Ryc. 32. Szklanica, XVII w.

Szklanica cylindryczna o korpusie zdobionym optycznie, kształtowanym w formie. Dno podkreślone karbowaną taśmą.

Chronologia: XVII w.

Surowiec: szkło bezbarwne o odcieniu bladozielonym, hutniczo formowane

Wymiary: wysokość zachowana 95 mm

Nr inw. MAG/GD/255/125/01/2861; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ul. Bogusławskiego w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane

O.K.

Römer o stożkowej czaszy.
Trzon cylindryczny, pusty, zdobiony
nakładanymi guzkami. Stopka
uformowana z dookoła nawiniętej
nici szklanej.

Chronologia: połowa XVI wieku

Surowiec: szkło bezbarwne o od-
cieniu bladozielonym, hutniczo
formowane

Wymiary: wysokość 83 mm, śred-
nica stopki 42 mm

Nr inw. MAG/GD/255/99/04/6304;
zbiory Muzeum Archeologicznego
w Gdańsku

Badania ratownicze przy ul. Tandeta
w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane

O.K.

Ryc. 33. Römer, połowa XVI w.

Fragment korpusu szklanicy cylindrycznej zdobiony barwnymi emaliami z wyobrażeniem postaci męskiej w dworskim stroju francuskim.

Chronologia: 2 połowa XVI wieku

Surowiec: szkło bezbarwne o odcieniu bladzielonym, hutniczo formowane

Wymiary: wysokość zachowana 80 mm

Nr inw. MAG/GD/255/125/01/2881; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ul. Bogusławskiego w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane

O.K.

Ryc. 34. Szklanica, 2 połowa XVI w.

Czepek dziecięcy z podszewką i zachowanym jednym, długim uchem, utkany splotem płóciennie – rypsowym, którego przeploty tworzą geometryczny wzór. Splot przetykany rzędami dwóch rodzajów haftów ażurowych – mereżek. Na szczycie czepek ozdobne, okrągłe, ażurowe wykończenie. Przędza osnowy i wątku skrecona z dwóch nici. Podszewka utkana w splocie płóciennym 1/1, przędza nie skrecona. Ucho plecione, ażurowe, ozdobione rzędami wiązanych oczek. Do brzegu czepek okalającego twarz dookolnie doszyta jedwabna lamówka. Pochodzenie: nieznany import.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: jedwab

Wymiary: długość 380 mm, szerokość 245 mm

Nr inw. MAG/GD/255/20/58/75; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Toruńska 10a w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

J.J.-D.

Ryc. 35. Czepek dziecięcy, XVI w.

Ryc. 36. Okucie torebki, XVI w.

Okucie torebki tekstylnej zawieszanej u pasa, trzyczęściowe, w kształcie podkowy. Poszczególne części połączone ruchomo nitami żelaznymi. Środkowa część płaska, boczne zagięte pod kątem prostym, z przewierconymi otworami do przyszywania tkaniny torebki. W górnej płaszczyźnie przynitowane od spodu blaszki sprężynowego mechanizmu zatraskowego. Pośrodku jednej z bocznych części przynitowane ozdobne ogniwo z zamocowanym podłużnym uchwytem/zawieszka. Okucie sygnowane wybitą, majuskułową, gotycką literą A. Całość zdobiona nacięciami. Zabytek po rekonstrukcji.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: mosiądz, żelazo

Wymiary: długość 105 mm, szerokość 50 mm

Nr inw. MAG/GD/255/20/58/1306, zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Toruńskiej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

E.T.

Zewnętrzna klapa torby zawieszanej u pasa (kalety), prostokątna w kształcie, z dolnymi rogami zaokrąglonymi, owalna u dołu, dekorowana na całej powierzchni techniką odciskania. Przód klapy ozdobiony ornamentem splecionych wici roślinnych, uzupełnionych stylizowanymi kwiatami, łodygami, niewielkimi liśćmi i kółeczkami.

Przykład tzw. toreb zaręczynowych/ślubnych.

Chronologia: ok. 1500 r.

Surowiec: skóra

Wymiary: szerokość 155 mm, wysokość 240 mm

Nr inw. MAG/GD/255/20/46/10120, zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Jaglanej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane

B.C.

Ryc. 37. Kaleta skórzana, ok. 1500 r.

Ryc. 38. But rogaty, 1 połowa XVI w.

But niski, prawy, zapinany pierwotnie na sprzączkę, należący do typu obuwia określanego w literaturze jako obuwie Tudorów, odmiana „buty rogate”. Przeznaczony pierwotnie dla niemieckich wojsk pieszych – tzw. Landsknechtów. Zabytek po rekonstrukcji.

Chronologia: 1 połowa XVI wieku

Surowiec: skóra

Wymiary: długość 280 mm, szerokość 128 mm

Nr inw. MAG/GD/255/20/50/257, zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Toruńskiej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane

B.C.

Rękaw skórzanego kaftana. Szeroki w górnej partii, mocno zwężający się ku nadgarstkom, zbudowany z dwóch części łączonych szwem ukrytym w grubości skóry. Lico skóry skierowane do wewnątrz. Cała powierzchnia rękawa pokryta kombinacją pionowych nacięć oraz tłoczonych linii i dekoracji florystycznych. Dekoracja odciskana, oraz prawdopodobnie część nacięć, wykonane techniką na gorąco, na mokrej skórze, co pozostawiło na powierzchni zabytku charakterystyczne ciemne, wyswiecone ślady.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: skóra

Wymiary: długość maksymalna 765 mm, szerokość maksymalna 460 mm, szerokość mankietu 220 mm

Nr inw. MAG/GD/255/20/55/1055, zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ulicy Toruńskiej w Gdańsku.

Bibliografia: Ceynowa B., Renesansowe kaftany skórzane z badań przy ul. Toruńskiej w Gdańsku, XVIII Sesja Pomorzoznawcza w Malborku (w druku).

B.C.

Ryc. 39. Rękaw kaftana skórzanego, XVI w.

Ryc. 40. Kafel płytowy, XVI w.

Fragment kafła płytowego, fryzowego. W części lewej lica widoczna postać mężczyzny w ujęciu en face, ubranego w obcisłe nogawice oraz przylegający do ciała kaftan (prawa połowa kaftana i lewa nogawica w kolorze brązowym, lewa część kaftana i prawa nogawica w kolorze zielonym). Na stopach sięgające do kostek buty. Głowa łysa, twarz słabo czytelna, widoczny nos i trapezowate wąsy. Komora kafła nie zachowana, na spodzie widoczny odcisk tkaniny. Szkliwo brązowe, zielone, fioletowe i białe.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: ceramika budowlana

Wymiary: wysokość zachowana 156 mm, szerokość 95 mm

Nr inw. MAG/GD/255/20/46/26139; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ul. Jaglanej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane

K.Sz.

Fragment kafla płytowego, gzymsowego(?). Płaszczyzna dwustrefowa: w części górnej przedstawienie dwóch walczących, skrzydlatych lwów, w dolnej zachowane częściowo przedstawienie mężczyzny – głowa w kapeluszu z szerokim rondem ozdobionym dookoła piórami, spod kapelusza wystają włosy sięgające do linii podbródka i krótka grzywka. Wyraźnie zaznaczone rysy twarzy i zarost w postaci wąsów i baczków. Komora kafla zachowana szczątkowo, widoczne ślady po otworach na druty. Brak szkliwienia.

Chronologia: XVI w.

Surowiec: ceramika budowlana

Wymiary: wysokość zachowana 146 mm, szerokość 180 mm

Nr inw. MAG/GD/255/20/46/26136; zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Badania ratownicze przy ul. Jaglanej w Gdańsku.

Bibliografia: niepublikowane.

Ryc. 41. Kafel płytowy, XVI w.

K.Sz.

Muzeum Archeologiczne w Gdańsku
ul. Mariacka 25/26, 80-958 Gdańsk
tel. +48 58 322 21 00, e-mail: mag@archeologia.pl

Muzeum Archeologiczne w Gdańsku
ul. Mariacka 25/26, 80-958 Gdańsk
tel. +48 58 322 21 00, e-mail: mag@archeologia.pl